

SKUPINE UČENCEV GLEDE NA IZVAJANJE IN/ALI DOŽIVLJANJE MEDVRSTNIŠKEGA NASILJA: VLOGA METODE POROČANJA

TINA PIVEC

Pedagoški inštitut, Ljubljana, Slovenija
tina.pivec@pei.si

Izvajanje in doživljanje nasilja nista neodvisna konstrukta, zato so lahko mladostniki uvrščeni v različne skupine glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja medvrstniškega nasilja, to so nasilneži, žrtve, nasilneži-žrtve in neudeleženi. Namen tega prispevka je na podlagi metod samoporočanja in/ali vrstniškega poročanja o izvajanju in doživljanju nasilja določiti skupine ter jih primerjati v posameznih značilnostih. Rezultati so pokazali, da samo z metodo samoporočanja ali vrstniškega poročanja ni ustrezno klasificirati udeležencev, kar kaže na ključno vlogo triangulacije pridobivanja podatkov pri raziskovanju medvrstniškega nasilja. Presenetljivo je bilo zaznati podobne razlike med skupinami, ki so bile identificirane z različnimi metodami. Predvsem nasilneži so tisti, ki so zaznani kot visoko priljubljeni, z visoko moralno nezavzetostjo in hkrati s pozitivnimi izbirami za druženje. Nasprotno velja za žrtve nasilja, ki poročajo o nizki opori vrstnikov in dobrih odnosih z učitelji. Nasilneži-žrtve so bili nekoliko bolj podobni nasilnežem kot žrtvam, vendar je bilo veliko odvisno od metode poročanja. Neudeleženi imajo višjo oporo vrstnikov in so zaznani kot prosocialni. Izsledki kažejo na to, da je nasilje učinkovit način za krepitev socialnega položaja in pridobivanje vrstniške opore, kar bi bilo treba reševati s spreminjanjem razrednih norm.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.2.2025.10](https://doi.org/10.18690/um.ff.2.2025.10)

ISBN
978-961-286-951-9

Ključne besede:
izvajanje nasilja,
doživljanje nasilja,
skupine medvrstniškega
nasilja,
samoporočanje,
vrstniško poročanje

1 Skupine udeležencev medvrstniškega nasilja

Medvrstniško nasilje je bilo v zadnjih desetletjih precej raziskano (Košir idr., 2020; Menesini in Salmivalli, 2017; Moore idr., 2017; Ten Bokkel idr., 2023), a vendar še zmeraj predstavlja perečo težavo v vsakdanu mladostnikov, kar poudarja nujno po nadaljnjem raziskovanju tega pojava tudi v slovenskem šolskem prostoru. Medvrstniško nasilje je bilo prvotno opredeljeno kot izpostavljenost mladostnika agresivnemu vedenju ali drugim negativnim dejanjem v daljšem časovnem obdobju, ki jih je povzročil njegov vrstnik ali skupina vrstnikov (Olweus, 1997) in ga je mogoče opisati kot namerno povzročitev škode ali željo povzročiti škodo oz. neugodje zaradi neravnovesja moči (Olweus, 1993). Nadaljnje definicije medvrstniškega nasilja prepoznavajo naslednje skupne značilnosti (Salmivalli in Peets, 2018): (i) namen je škodovati, (ii) nasilje traja dlje časa in (iii) med tistim, ki izvaja nasilje, in tistim, ki ga doživlja, obstaja razlika v moči. Avtorji trdijo, da je lahko enkratni dogodek prav tako medvrstniško nasilje (Smith, 2014). Novejše opredelitve ga označujejo kot ciljno usmerjeno vedenje (Volk idr., 2014), drugi avtorji (npr. Runions idr., 2018) pa poudarjajo, da so lahko v ozadju drugačni motivi, kot je izvajanje nasilja zaradi zabave ali zaradi odzivanja na doživljanje nasilja. Medvrstniško nasilje tako predstavlja kompleksen socialni pojav, v katerega je vključena celotna vrstniška skupina, in je v veliki meri odvisno od okolja, v katerem se pojavlja (npr. razred, šola) (Salmivalli idr., 2011). Izvajanje in doživljanje nasilja nista neodvisna konstrukta, zato so lahko mladostniki uvrščeni v različne skupine glede na stopnjo izvajanja medvrstniškega nasilja in/ali doživljanja viktimizacije, in sicer na tiste, ki izvajajo nasilje (t. i. nasilneži), tiste, ki ga doživljajo (t. i. žrtve), tiste, ki hkrati izvajajo in doživljajo nasilje (t. i. nasilneži-žrtve), in tiste, ki v medvrstniško nasilje niso vključeni (t. i. neudeleženi oziroma opazovalci medvrstniškega nasilja). V strokovnem jeziku bi bilo primerneje uporabljati prvotno naštete izraze, vendar bodo zaradi jasnosti besedila in za lažje razumevanje rezultatov uporabljeni izrazi nasilneži, žrtve, nasilneži-žrtve in neudeleženi, podobno kot se uporablja v tuji znanstveni literaturi (npr. Antoniadou idr., 2019; Yang idr., 2016).

Namen prispevka je prepoznati različne skupine udeležencev medvrstniškega nasilja glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilnega vedenja z ozirom na različne metode poročanja (tj. metoda samoporočanja in vrstniškega poročanja ter kombinacije obeh metod) ter razlike v socialnih značilnostih med njimi.

Različne metode merjenja medvrstniškega nasilja

Navkljub intenzivnemu empiričnemu raziskovanju medvrstniškega nasilja v zadnjih desetletjih je še vedno nejasno, kako učinkovito izmeriti izvajanje in doživljanje medvrstniškega nasilja (Volk idr., 2017). Razlog za to je lahko v tem, da se opredelitev medvrstniškega nasilja raziskovalcev razlikuje od opredelitve medvrstniškega nasilja v šolah. Raziskovalci so tako uporabili različne vprašalnike, takšne z definicijo medvrstniškega nasilja (npr. Olweusov vprašalnik nasilja in viktimizacije (Olweus Bully/Victim Questionnaire; Solberg in Olweus, 2003)), medtem ko drugi vprašalniki vsebujejo le opise posameznih oblik nasilnega vedenja – t. i. vedenjski pristop k proučevanju nasilja (npr. Vprašalnik medvrstniških odnosov: nasilno vedenje/viktimizacija; angl. *Adolescent Peer Relations Instrument: Bully/Target*; APRI-BT; Marsh idr., 2011).

Vprašalniki za merjenje medvrstniškega nasilja so lahko namenjeni samoporočanju učencev ali poročanju drugih, kot so vrstniki, učitelji in starši. V obdobju mladostništva sta najučinkovitejši metodi samoporočanje in poročanje vrstnikov (Volk idr., 2017). Pri samoporočanju mladostniki poročajo o svojih izkušnjah z nasiljem, kar omogoča zaznavo dejanj, ki jih drugi ne opazijo ali ne dojemajo kot nasilje (Bouman idr., 2012). Vendar pa lahko prav subjektivnost te metode vodi do socialno zaželenih odgovorov ali pa v prikrivanje nasilja zaradi sramu ali strahu, medtem ko izvajalci nasilje dojemajo kot šalo ali ga ne prepoznajo kot nasilje oziroma menijo, da je njihovo vedenje upravičeno (Juvonen idr., 2001). Poročanje vrstnikov zmanjšuje subjektivnost in zaradi večjega števila poročevalcev odpravlja napake v merjenju ter ponuja širši vpogled v dinamiko socialne skupine (Bouman idr., 2012), vendar vrstniki niso prisotni pri vseh nasilnih dejanjih, zlasti pri spletnem nasilju, ali pa se nasilja ne zavedajo (Card in Hodges, 2008). Kljub navedenim pomanjkljivostim so vprašalniki najpogosteje uporabljena metoda za merjenje medvrstniškega nasilja (Salmivalli in Peets, 2018) in so tudi zanesljivi, vendar je vprašljiva njihova teoretska veljavnost (Volk idr., 2017), saj ni nujno, da se mladostniško dožemanje medvrstniškega nasilja ujema z definicijami medvrstniškega nasilja, ki jim sledijo raziskovalci.

Razlike med samoporočanjem in vrstniškim poročanjem se kažejo v povezanosti med obema metodama poročanja, ki je nizka do zmerna (korelacije variirajo med 0,10 in 0,50) (Košir idr., 2020; Ladd in Kochenderfer-Ladd, 2002). Na podlagi tega

avtorji priporočajo sočasno uporabo obeh metod za zmanjšanje napak in povečanje zanesljivosti ter veljavnosti podatkov (Bouman idr., 2012; Volk idr., 2017). Nasilje in viktimizacija sta povezana tudi z različnimi težavami glede na metodo samoporočanja in metodo vrstniškega poročanja (Bouman idr., 2012). Samoporočano nasilje in viktimizacija sta bolj povezana s težavami ponotranjanja (npr. depresivnost, anksioznost, nizka samopodoba; Bouman idr., 2012), s strani vrstnikov poročano nasilje in viktimizacija pa sta bolj povezana s težavami v medosebnih odnosih (npr. zavrnitev s strani skupine; Bouman idr., 2012).

Klasifikacija udeležencev glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja medvrstniškega nasilja

Za klasifikacijo skupin medvrstniškega nasilja sta bili doslej v raziskavah največkrat uporabljeni metoda samoporočanja in metoda vrstniškega poročanja. Zaradi pomanjkljivosti obeh metod so lahko rezultati pristranski, kar onemogoča konsistentnost ugotovitev o razširjenosti in psihosocialnem delovanju različnih skupin udeležencev medvrstniškega nasilja.

Pri uporabi metode samoporočanja za klasifikacijo skupin udeležencev medvrstniškega nasilja je bila navadno kot mejna vrednost za klasifikacijo določeno, da mladostnik izvaja in/ali doživlja medvrstniško nasilje »od dva- do trikrat na mesec« (npr. vprašalnik Olweus Bully/Victim Questionnaire; Solberg in Olweus, 2003). Določitev takšne meje je precej arbitrarna, predvsem glede na to, da pogostost nasilja ni zmeraj merilo za izvajanje in/ali doživljanje nasilja. Pri vrstniškem poročanju so vrstniške nominacije preoblikovane v deleže. Za klasifikacijo so bile v preteklosti večinoma uporabljene naslednje mejne točke: 0,5 *SD* (npr. Schwartz, 2000), 0,8 *SD* (Schwartz idr., 1997) in 1 *SD* (Yang in Salmivalli, 2013) nad povprečno vrednostjo. Glavno merilo za izbiro kritične točke je velikost posamezne skupine udeležencev medvrstniškega nasilja. Če je vzorec večji, je uporabljen strožji kriterij (Yang idr., 2015). Novejše raziskave (Antoniadou idr., 2019; Kochel idr., 2015; Pivec idr., 2023; Yang idr., 2016) vključujejo na posameznika usmerjene pristope, kot je analiza latentnih profilov, kar odpravlja določanje skupin na podlagi vnaprej določenih mejnih točk, hkrati pa omogoča tudi hkratno uporabo metode samoporočanja in vrstniškega poročanja.

Uporaba ustreznih kriterijev klasifikacije udeležencev v skupine je predvsem pomembna, kadar se primerja skupine v psihosocialnih značilnostih. Raziskave so pokazale, da imajo udeleženci, ki izvajajo in/ali doživljajo nasilje, več psihosocialnih težav kot tisti, ki so manj vključeni v medvrstniško nasilje ali viktimizacijo (Pivec idr., 2023; Yang idr., 2016). Izvajalci nasilja imajo višjo raven težav pozunanjanja, tisti, ki doživljajo nasilje, pa višjo raven težav ponotranjanja. Največ težav med vsemi udeleženci pa imajo tisti, ki hkrati izvajajo in doživljajo nasilje, saj izražajo tako težave pozunanjanja kot ponotranjanja (Kelly idr., 2015; Pivec idr., 2023).

2 Metoda

Število udeležencev, ki so sodelovali v vseh treh točkah merjenja, je opisano v poglavju *Merjenje medvrstniškega nasilja: opis metodologije kvantitativne raziskave*. V tem prispevku je bil za metodo samoporočanja o izvajanju in doživljanju nasilja uporabljen Vprašalnik medvrstniških odnosov: nasilno vedenje/viktimizacija (APRI-BT: *Adolescent Peer Relations Instrument: Bully/Target*; Parada, 2000; slovenska priredba Košir idr., 2019), kot metoda vrstniškega poročanja pa vrstniška imenovanja (več v poglavju *Merjenje medvrstniškega nasilja: opis metodologije kvantitativne raziskave*).

Za klasifikacijo udeležencev v različne skupine glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja je bila določena mejna vrednost 1 *SD* nad povprečno vrednostjo posamezne mere, kar je skladno s predhodnimi raziskavami, ki so bile izvedene na večjih vzorcih (npr. Yang idr., 2016) in namenom prispevka – prepoznati ekstremne skupine glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja. Kot neudeleženi so bili prepoznani le tisti udeleženci, ki so imeli povprečje nižje od 1 *SD* pod povprečno vrednostjo oziroma najnižje mogoče povprečje ($M = 1,00$) ali najmanjše možno število izbir pri svojih sošolcih. Če udeleženci niso ustrezali zastavljenim kriterijem, v nadaljnje analize niso bili vključeni. Za analize je bilo uporabljeno programsko orodje IBM SPSS, 29. izdaja. Zaradi jasnosti so bile v predstavitev rezultatov vključene le post hoc primerjave, pri čemer so rezultati MANOV na voljo pri avtorici prispevka.

3 Rezultati

V tabeli 1 so zapisane povprečne vrednosti in standardni odkloni za samoporočano in vrstniško poročano izvajanje in doživljanje nasilja. Na podlagi seštevka med povprečno vrednostjo in 1 *SD* je bila določena mejna vrednost za uvrstitev v skupine na podlagi izvajanja in/ali doživljanja nasilja.

Tabela 1: Mejne vrednosti za samoporočano izvajanje in doživljanje nasilja ter vrstniško poročano izvajanje in doživljanje nasilja

	Prvo merjenje		Drugo merjenje		Tretje merjenje	
	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> + <i>1SD</i>	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> + <i>1SD</i>	<i>M</i> (<i>SD</i>)	<i>M</i> + <i>1SD</i>
Samoporočano izvajanje nasilja	1,48 (0,58)	2,06	1,49 (0,60)	2,09	1,54 (0,74)	2,28
Samoporočano doživljanje nasilja	1,60 (0,71)	2,31	1,59 (0,72)	2,31	1,64 (0,80)	2,44
Vrstniško poročano izvajanje nasilja	0,10 (0,17)	0,27	0,11 (0,18)	0,29	0,11 (0,17)	0,28
Vrstniško poročano doživljanje nasilja	0,09 (0,15)	0,24	0,09 (0,15)	0,24	0,09 (0,15)	0,24

Iz tabele 2 sta razvidna število in odstotek udeležencev, ki so presegali zastavljene kriterije za uvrstitev v skupino glede na samoporočane vrednosti izvajanja in/ali doživljanja nasilja v vseh treh točkah merjenja. Skupno udeleženci v skupinah samoporočanih nasilnežev, žrtev in nasilnežev-žrtev predstavljajo manj kot 20 % celotnega vzorca, dodatnih 5,6–9,1 % udeležencev celotnega vzorca pa je poročalo o izrazito nizki stopnji izvajanja in doživljanja nasilja. Odstotek udeležencev v posameznih skupinah je ostajal precej stabilen vse šolsko leto, nekoliko se je zvišalo le število neudeleženih konec šolskega leta. Pregled kontingenčnih tabel kaže, da večina udeležencev ostaja v istih skupinah skozi šolsko leto, vendar obstaja tudi več udeležencev, ki prehajajo iz ene skupine v drugo skozi čas, največ takšnih prehodov je med skupinama nasilneži in nasilneži-žrtve, prav tako pa so se pojavili tudi primeri prehajanja iz skupin neudeleženih v skupine, ki izvajajo in/ali doživljajo nasilje oziroma iz skupine žrtev v skupine nasilnežev ali nasilnežev-žrtev.

Tabela 2: Število učencev v prepoznanih skupinah glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja z metodo samoporočanja v treh točkah merjenja; odstotek se nanaša na celoten vzorec, ne le na prepoznane skupine

	Prvo merjenje		Drugo merjenje		Tretje merjenje	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Samoporočani nasilneži	429	6,3	449	6,6	330	4,8
Samoporočane žrtve	510	7,5	478	7,0	454	6,7
Samoporočani nasilneži-žrtve	328	4,8	325	4,8	364	5,3
Samoporočani neudeleženi	378	5,6	432	6,3	620	9,1

V tabeli 3 sta predstavljena število učencev in odstotek celotnega vzorca za posamezne skupine glede na vrstniško poročanje o izvajanju in/ali doživljanju nasilja. Skupni odstotek vrstniško poročanih skupin glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja je primerljiv skupnemu odstotku samoporočanih skupin oziroma je nekoliko višji (približno 22–23 % celotnega vzorca), pri čemer je bilo v skupino neudeleženih vključenih kar 25,5–27,3 % učencev. Odstotek udeležencev v vseh skupinah je precej stabilen skozi šolsko leto. V vrstniško poročanih skupinah je bilo precej manj opaznega prehajanja iz skupine v skupino med šolskim letom, predvsem iz skupine neudeleženih ali vanjo. Največ prehodov je bilo iz skupine nasilnežev-žrtev ali vanjo, medtem ko sta skupini nasilneži in žrtve ostali stabilnejši celotno šolsko leto.

Tabela 3: Število učencev v prepoznanih skupinah glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja z metodo vrstniškega poročanja v treh točkah merjenja; odstotek se nanaša na celoten vzorec in ne le na prepoznane skupine

	Prvo merjenje		Drugo merjenje		Tretje merjenje	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Vrstniško poročani nasilneži	769	11,3	799	11,7	778	11,4
Vrstniško poročani žrtve	669	9,8	687	10,1	699	10,3
Vrstniško poročani nasilneži-žrtve	85	1,2	104	1,5	87	1,3
Vrstniško poročani neudeleženi	1861	27,3	1825	26,8	1736	25,5

V tabeli 4 je zajeto število učencev v posameznih skupinah glede na samoporočano in s strani vrstnikov poročano stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja. Odstotek učencev v teh skupinah glede na obe metodi poročanja je precej nižji kot pri upoštevanju zgolj ene metode poročanja, saj znaša manj kot pet % celotnega vzorca, medtem ko je neudeleženih od 2,5 % do 6,8 %. Odstotek udeležencev v skupinah je bil precej stabilen celotno šolsko leto. Pregled kontingenčnih tabel kaže, da prehodov iz ene v drugo skupino skoraj ni, pri čemer je treba opozoriti, da niso bili ves čas v skupine imenovani isti udeleženci.

Tabela 4: Število učencev v prepoznanih skupinah glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja z metodo samoporočanja in vrstniškega poročanja v treh točkah merjenja; odstotek se nanaša na celoten vzorec, ne le na prepoznane skupine

	Prvo merjenje		Drugo merjenje		Tretje merjenje	
	N	%	N	%	N	%
Po obeh metodah poročani nasilneži	138	2,0	144	2,1	97	1,4
Po obeh metodah poročani žrtve	145	2,1	138	2,0	125	1,8
Po obeh metodah poročani nasilneži-žrtve	18	0,3	15	0,2	11	0,2
Po obeh metodah poročani neudeleženi	171	2,5	167	2,5	229	3,4

Z MANOVO v vsaki točki merjenja smo preverili razlike med posameznimi skupinami v moralni nezavzetosti, opori vrstnikov, pozitivnih odnosih z učitelji, pozitivnimi in negativnimi izbirami glede druženja, zaznani priljubljenosti in prosocialnem vedenju, ki so predstavljene v spodnjih tabelah. V tabelah 5–7 so zaradi jasnosti predstavljene le statistično značilne razlike med skupinami glede na različne metode poročanja. Iz tabele 5 so razvidne razlike med samoporočanimi skupinami, in sicer se skozi vsa tri merjenja kaže podoben vzorec razlik med skupinami, pri čemer so nasilneži in nasilneži-žrtve imeli višjo moralno nezavzetost kot žrtve, najnižjo pa so imeli neudeleženi. Ti so poročali o najvišji samoporočani opori vrstnikov, sledili so jim nasilneži, nasilneži-žrtve, o najnižji opori vrstnikov so poročale žrtve. Neudeleženi so najvišje ocenili pozitivne odnose z učitelji, sledijo žrtve, nasilneži in nasilneži-žrtve. Samoporočani nasilneži in nasilneži-žrtve so bili večkrat izbrani kot tisti, s katerimi se njihovi sošolci želijo družiti, pri čemer so žrtve prejele najvišje deleže negativnih izbir. Podobno so bili nasilneži in nasilneži-žrtve

bolj zaznani kot priljubljeni pri sošolcih. Kot najbolj prosocialni so bili prepoznani neudeleženi, sledile so žrtve, njim pa nasilneži in nasilneži-žrtve.

Tabela 5: Razlike med skupinami glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja z metodo samoporočanja v treh točkah merjenja

	Prvo merjenje	Drugo merjenje	Tretje merjenje
Moralna nezavzetost	$N = N\dot{Z} > \dot{Z} > NE$	$N = N\dot{Z} > \dot{Z} > NE$	$N = N\dot{Z} > \dot{Z} > NE$
Opora vrstnikov	$NE > N > N\dot{Z} > \dot{Z}$	$NE > N > N\dot{Z} > \dot{Z}$	$NE > N > N\dot{Z} > \dot{Z}$
Pozitivni odnosi z učitelji	$NE > \dot{Z} > N = N\dot{Z}$	$NE > \dot{Z} = N > N\dot{Z}$	$NE > \dot{Z} = N\dot{Z} = N$
Druženje – pozitivne izbire	$N = N\dot{Z} = NE > \dot{Z}$	$N = N\dot{Z} = NE (< N) > \dot{Z}$	$N = N\dot{Z} > NE > \dot{Z}$
Druženje – negativne izbire	$\dot{Z} > N\dot{Z} = N = NE (< N\dot{Z})$	$\dot{Z} > N\dot{Z} > N = NE$	$\dot{Z} > N\dot{Z} = N = NE$
Zaznana priljubljenost	$N\dot{Z} = N = NE (< N\dot{Z}) > \dot{Z}$	$N = N\dot{Z} > \dot{Z} = NE$	$N\dot{Z} = N > \dot{Z} = NE$
Prosocialno vedenje	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$

Opombe. N – nasilneži, $\dot{Z}$ – žrtve, $N\dot{Z}$ – nasilneži-žrtve, NE – neudeleženi.

V tabeli 6 so predstavljene primerjave skupin glede na metodo vrstniškega poročanja. Vzorec primerjav pri vprašalnikih, ki so se nanašali na samoporočanje, je precej podoben primerjavi med samoporočanimi skupinami glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja, vendar so pri vrstnikih prepoznani nasilneži-žrtve v primerjavi s samoporočanimi nasilneži-žrtvami manjkrat izbrani kot pozitivne izbire za druženje in večkrat kot negativne izbire, tudi v primerjavi s samoporočanimi in vrstniško poročanimi žrtvami. Podobno se je pokazalo tudi za zaznano priljubljenost, saj so vrstniško poročani nasilneži-žrtve manj priljubljeni glede na vrstniško poročane nasilneže in neudeležene kot velja za samoporočane nasilneže-žrtve.

Tabela 6: Razlike med skupinami glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja z metodo vrstniškega poročanja v treh točkah merjenja

	Prvo merjenje	Drugo merjenje	Tretje merjenje
Moralna nezavzetost	$N > N\dot{Z} > \dot{Z} = NE$	$N > N\dot{Z} = \dot{Z} = NE$	$N > N\dot{Z} > \dot{Z} = NE$
Opora vrstnikov	$NE = N > N\dot{Z} = \dot{Z}$	$NE = N > \dot{Z} = N\dot{Z}$	$NE = N = N\dot{Z} (< NE) = \dot{Z} (< N, NE)$
Pozitivni odnosi z učitelji	$NE = \dot{Z} > N\dot{Z} (= NE) = N (< NE)$	$NE > \dot{Z} = N\dot{Z} (= NE) > N$	$NE > \dot{Z} = N\dot{Z} (= NE) > N$
Druženje – pozitivne izbire	$N = NE > N\dot{Z} = \dot{Z}$	$N = NE > N\dot{Z} = \dot{Z}$	$N = NE = N\dot{Z} > \dot{Z}$
Druženje – negativne izbire	$N\dot{Z} > \dot{Z} > N > NE$	$N\dot{Z} > \dot{Z} > N > NE$	$N\dot{Z} > \dot{Z} > N > NE$
Zaznana priljubljenost	$N > NE = N\dot{Z} > \dot{Z}$	$N > NE = N\dot{Z} = \dot{Z} (< NE)$	$N > NE = N\dot{Z} > \dot{Z}$
Prosocialno vedenje	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$

Opombe. N – nasilneži, $\dot{Z}$ – žrtve, $N\dot{Z}$ – nasilneži-žrtve, NE – neudeleženi.

Iz tabele 7 so razvidne razlike v skupinah glede na stopnjo samoporočane in vrstniško poročane izvajanja in doživljanja nasilja. Zaradi majhne številčnosti skupine nasilnežev-žrtev ($n < 20$) so bile primerjave za to skupino nekoliko otežene, vendar je razviden podoben vzorec razlik med samoporočanimi skupinami oziroma vrstniško poročanimi skupinami.

Tabela 7: Razlike med skupinami glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja z metodama samoporočanja in vrstniškega poročanja v treh točkah merjenja

	Prvo merjenje	Drugo merjenje	Tretje merjenje
Moralna nezavzetost	$N > N\dot{Z} > \dot{Z} > NE$	$N > N\dot{Z} = \dot{Z} > NE$	$N = N\dot{Z} > \dot{Z} > NE$
Opora vrstnikov	$NE > N > N\dot{Z} > \dot{Z}$	$NE = N > N\dot{Z} = \dot{Z}$	$NE = N = N\dot{Z} > \dot{Z}$
Pozitivni odnosi z učitelji	$NE > \dot{Z} > N = N\dot{Z}$	$NE > \dot{Z} = N\dot{Z} (=NE) = N (< N, \dot{Z})$	$NE = \dot{Z} = N\dot{Z} = N (< NE, \dot{Z})$
Druženje – pozitivne izbire	$N = NE = N\dot{Z} (< N) = \dot{Z}$	$N = NE = N\dot{Z} (< N) = \dot{Z} (< NE)$	$N = N\dot{Z} = NE (< N) = \dot{Z} (< N)$
Druženje – negativne izbire	$\dot{Z} = N\dot{Z} = N (< \dot{Z}) < NE$	$\dot{Z} = N\dot{Z} = N (< N) < NE$	$\dot{Z} = N\dot{Z} = N (< \dot{Z}) > NE (= N\dot{Z})$
Zaznana priljubljenost	$N > N\dot{Z} = NE (< N) > \dot{Z} (= N\dot{Z})$	$N > N\dot{Z} = \dot{Z} = NE$	$N > \dot{Z} = NE = N\dot{Z}$
Prosocialno vedenje	$NE > \dot{Z} = N\dot{Z} = N (< \dot{Z})$	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$	$NE > \dot{Z} > N\dot{Z} = N$

Opombe. N – nasilneži, $\dot{Z}$ – žrtve, $N\dot{Z}$ – nasilneži-žrtve, NE – neudeleženi.

4 Razprava

Namen tega prispevka je bil prepoznati različne skupine glede na stopnjo izvajanja in/ali doživljanja nasilja glede na različne metode poročanja ter preveriti razlike med skupinami. Ugotovili smo, da vsi udeleženci, ki ustrezajo zastavljenim kriterijem glede samoporočane ali vrstniško poročane izvajanja in/ali doživljanja nasilja, predstavljajo manj kot 20 % vzorca; če upoštevamo obe metodi poročanja, pa le manj kot pet % vzorca. Praviloma je bila najmanjša skupina nasilneži-žrtve ne glede na metodo poročanja. Odstotek udeležencev v posameznih skupinah je bil precej stabilen skozi šolsko leto, ne velja pa to za stabilnost na ravni posameznika, saj so ti bodisi ostali v isti skupini pri naslednjih merjenjih bodisi so bili uvrščeni v drugo skupino. Veliko udeležencev pa pri naslednjih merjenjih ni več ustrezalo zastavljenim kriterijem, zato niso bili več uvrščeni v skupine, ki izvajajo in/ali doživljajo nasilje, oziroma med neudeležene. Pregled kontingenčnih tabel je pokazal, da je bilo glede na metodo največ prehodov iz ene skupine v drugo pri metodi samoporočanja, medtem ko je bila, ne glede na metodo, skozi čas najmanj stabilna skupina nasilnežev-žrtev.

Primerjava klasifikacije skupin glede na metodo poročanja kaže na to, da so precejšnja odstopanja pri uvrščanju v posamezne skupine. Pregled prekrivanja med samoporočanimi in vrstniško poročanimi skupinami odstira, da je izredno pomembno uporabiti triangulacijo pri preverjanju medvrstniškega nasilja, saj je bil le majhen odstotek udeležencev uvrščen v posamezno skupino glede na obe metodi poročanja. Presenetljivo pa vrstniki o zelo majhnem številu učencev poročajo, da izvajajo in doživljajo nasilje hkrati, saj je bil le približno odstotek celotnega vzorca uvrščen v to skupino, medtem ko so udeleženci sami poročali, da hkrati izvajajo in doživljajo nasilje (približno pet % celotnega vzorca). Za to obstaja več razlag, saj obstaja možnost, da vrstniki o nasilju ne poročajo, dejanj ne pojmujejo kot nasilna oziroma pri izvajanju nasilja niso prisotni (Card in Hodges, 2008), lahko pa udeleženci poročajo o dejanjih, ki ne upoštevajo značilnosti definicij medvrstniškega nasilja (npr. neravnovesje v moči). Prav tako pa je treba opozoriti, da se vrstniško poročanje lahko nanaša le na delež vrstniških nominacij, medtem ko samoporočanje zajema pogostost doživljanja ali izvajanja nasilja (Boulton idr., 2012). To pojasni tudi razlike v številčnosti med samoporočanimi in vrstniško poročanimi neudeleženi, saj so bili kot vrstniško poročani neudeleženi klasificirani tisti udeleženci, ki niso bili izbrani kot tisti, ki se pogosto spravljajo na druge oziroma se nanje pogosto spravljajo, kot samoporočani neudeleženi pa so bili prepoznani tisti, ki so označili, da nikoli ne izvajajo ali doživljajo nobene izmed oblik nasilnega vedenja.

Dodaten vpogled v dinamiko medvrstniškega nasilja daje primerjava prepoznanih skupin glede na njihove značilnosti. Ne glede na metodo poročanja so nasilneži (ter samoporočani nasilneži-žrtve) izstopali v moralni nezavzetosti, torej najbolj zanikajo svoje moralno sporno vedenje, prav tako pa so žrtve imele višjo moralno nezavzetost kot neudeleženi, kar lahko vodi do tega, da prevzamejo krivdo za doživljanje nasilja oziroma zaradi neustrezne kognitivne rekonstrukcije dogajanja začnejo izvajati nasilje in tako lahko hkrati izvajajo in doživljajo medvrstniško nasilje (Falla idr., 2022; Thornberg in Jungert, 2014). Neudeleženi zaznavajo najvišjo oporo vrstnikov, vendar vrstniško poročani in po obeh metodah poročani nasilneži delno poročajo o podobni stopnji opore kot neudeleženi (podobno, kot je bilo ugotovljeno v Flaspohler idr., 2009), stalno pa žrtve poročajo o najnižji opori vrstnikov. O pozitivnejših odnosih z učitelji poročajo neudeleženi in vrstniško poročane žrtve, medtem ko nasilneži in nasilneži-žrtve poročajo o manj pozitivnih odnosih z učitelji. Največ kontradiktornosti se je pokazalo predvsem pri izbiri tistih, s katerimi se želijo ali ne želijo družiti, saj so vrstniki v skoraj enakem deležu za druženje izbrali

nasilneže, neudeležene in samoporočane nasilneže-žrtve, medtem ko so bili vrstniško poročani nasilneži-žrtve manjkrat izbrani kot pozitivna izbira oziroma so prednjačili v negativnih izbirah. Splošno gledano, so kot negativne izbire za druženje vrstniki izbirali žrtve (in vrstniško poročane nasilneže-žrtve). Nasilneži so bili, ne glede na metodo poročanja, izbrani kot najbolj priljubljeni, pri čemer so se jim pridružili tudi samoporočani nasilneži-žrtve, medtem ko so bili neudeleženi in žrtve manj priljubljeni. Neudeleženi so bili ne glede na metodo poročanja izbrani kot tisti, ki so prijazni do drugih in jim pripravljeni pomagati, medtem ko so bili nasilneži-žrtve in nasilneži manjkrat izbrani kot tisti, ki so prijazni do drugih in so pripravljeni pomagati.

5 Zaključek

Primerjava med posameznimi skupinami glede na metodo poročanja tako odstira socialno dinamiko medvrstniškega nasilja in ponuja več pomembnih uvidov. Prvič, nasilneži imajo pomembno vlogo v vrstniški skupini, saj zaznavajo visoko stopnjo opore med vrstniki, hkrati pa tudi vrstniki poročajo, da bi se z njimi želeli družiti in da so priljubljeni. Pri tem predvsem izstopajo s strani vrstnikov prepoznani nasilneži. Drugič, žrtve zaznavajo nizko oporo vrstnikov, manj se želijo družiti z njimi, hkrati pa so manj priljubljene, ne glede na metodo poročanja, vendar poročajo o razmeroma pozitivnih odnosih z učitelji. Tretjič, zdi se, da je uvrstitev v skupino nasilnežev-žrtev največkrat odvisna od metode poročanja. Morda bi sprememba postavk ali dodajanje postavk (npr. se na doživljanje nasilja odzove z nasiljem) vrstniškim nominacijam prispevala k jasnejšemu razločevanju. Predvsem samoporočani nasilneži-žrtve so bili po značilnostih precej podobni samoporočanim nasilnežem, medtem ko so bili vrstniško poročani nasilneži-žrtve manj zaželeni družba in bili prepoznani kot manj priljubljeni. Četrtrič, neudeleženi, ki nikoli ne izvajajo in doživljajo nasilja, so precej prosocialni, zaznavajo višjo oporo vrstnikov, vendar so tudi manj priljubljeni kot nasilneži. Rezultati znova kažejo na to, da je nasilje v obdobju srednjega mladostništva učinkovit način za krepitev socialnega položaja ter pridobivanje vrstniške opore, kar pomeni, da je treba preprečevanje in odzivanje na medvrstniško nasilje reševati celostno – v celotni vrstniški skupini.

Pomanjkljivost prispevka je, da so bile določene zelo arbitrarne meje za vključitev v posamezne skupine, zato bi bilo ustrezno analize izvesti še z uporabo na posameznika usmerjenih metod (npr. analiza latentnih profilov), pri čemer bi bilo

nujno upoštevati obe metodi poročanja. Izbira mer socialnih odnosov onemogoča vpogled v težave ponotranjanja oz. pozunanjanja, ki so značilne za skupine, ki izvajajo in/ali doživljajo nasilje. Prav to bi lahko ponudilo dodatne razlage za razumevanje kompleksnosti medvrstniškega nasilja v mladostništvu.

Viri

- Antoniadou, N., Kokkinos, C. M. in Fanti, K. A. (2019). Traditional and Cyber Bullying/Victimization Among Adolescents: Examining Their Psychosocial Profile Through Latent Profile Analysis. *International Journal of Bullying Prevention*, 1(2), 85–98. <https://doi.org/10.1007/s42380-019-00010-0>
- Bouman, T., Van Der Meulen, M., Goossens, F. A., Olthof, T., Vermande, M. M. in Aleva, E. A. (2012). Peer and self-reports of victimization and bullying: Their differential association with internalizing problems and social adjustment. *Journal of School Psychology*, 50, 759–774. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2012.08.004>
- Card, N. A. in Hodges, E. V. E. (2008). Peer Victimization Among Schoolchildren: Correlations, Causes, Consequences, and Considerations in Assessment and Intervention. *School Psychology Quarterly*, 23(4), 451–461. <https://doi.org/10.1037/a0012769>
- Falla, D., Ortega-Ruiz, R., Runions, K. in Romera, E. M. (2022). Why do Victims become Perpetrators of Peer Bullying? Moral Disengagement in the Cycle of Violence. *Youth and Society*, 54(3), 397–418. https://doi.org/10.1177/0044118X20973702/ASSET/IMAGES/LARGE/10.1177_0044118X20973702-FIG1.JPEG
- Flaspohler, P. D., Elfstrom, J. L., Vanderzee, K. L., Sink, H. E. in Birchmeier, Z. (2009). Stand by me: The effects of peer and teacher support in mitigating the impact of bullying on quality of life. *Psychology in the Schools*, 46(7), 636–649. <https://doi.org/10.1002/PITS.20404>
- Gladden, M. R., Vivolo-Kantor, A. M., Hamburger, M. E. in Lumpkin, C. D. (2014). *Bullying surveillance among youths: uniform definitions for public health and recommended data elements*. <https://stacks.cdc.gov/view/cdc/21596>
- Juvonen, J., Nishina, A. in Graham, S. (2001). Self-Views versus Peer Perceptions of Victim Status among Early Adolescents. V J. Juvonen in S. Graham (ur.), *Peer harassment: The plight of the vulnerable and victimized* (str. 105–124). The Guilford Press.
- Kelly, E. V., Newton, N. C., Stapinski, L. A., Slade, T., Barrett, E. L., Conrod, P. J. in Teesson, M. (2015). Suicidality, internalizing problems and externalizing problems among adolescent bullies, victims and bully-victims. *Preventive Medicine*, 73, 100–105. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2015.01.020>
- Kochel, K. P., Ladd, G. W., Bagwell, C. L. in Yabko, B. A. (2015). Bully/victim Profiles' differential risk for worsening peer acceptance: The role of friendship. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 41, 38–45. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2015.05.002>
- Košir, K., Klasinc, L., Špes, T., Pivec, T., Cankar, G. in Horvat, M. (2020). Predictors of self-reported and peer-reported victimization and bullying behavior in early adolescents: the role of school, classroom, and individual factors. *European Journal of Psychology of Education*, 35(2), 381–402. <https://doi.org/10.1007/s10212-019-00430-y>
- Ladd, G. W. in Kochenderfer-Ladd, B. (2002). Identifying victims of peer aggression from early to middle childhood: Analysis of cross-informant data for concordance, estimation of relational adjustment, prevalence of victimization, and characteristics of identified victims. *Psychological Assessment*, 14(1), 74–96. <https://doi.org/10.1037/1040-3590.14.1.74>

- Menesini, E. in Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, 22, 240–253. <https://doi.org/10.1080/13548506.2017.1279740>
- Moore, S. E., Norman, R. E., Suetani, S., Thomas, H. J., Sly, P. D. in Scott, J. G. (2017). Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World Journal of Psychiatry*, 7(1), 60. <https://doi.org/10.5498/wjp.v7.i1.60>
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishing.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12(4), 495–510. <https://doi.org/10.1007/BF03172807/METRICS>
- Pivec, T., Horvat, M. in Košir, K. (2023). Psychosocial characteristics of bullying participants: A person-oriented approach combining self- and peer-report measures. *Children and Youth Services Review*, 144. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106720>
- Runions, K. C., Salmivalli, C., Shaw, T., Burns, S., Cross, D. in Runions, C. C. (2018). Beyond the reactive-proactive dichotomy: Rage, revenge, reward, and recreational aggression predict early high schoolbully and bully/victim status. *Aggressive Behavior*, 44, 501–511. <https://doi.org/10.1002/ab.21770>
- Salmivalli, C. in Peets, K. (2018). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. V K. H. Rubin, W. M. Bukowski in B. Laursen (ur.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups* (Second edition, str. 302–321). The Guilford Press. <https://psycnet.apa.org/record/2008-19117-018>
- Salmivalli, C., Voeten, M. in Poskiparta, E. (2011). Bystanders matter: Associations between reinforcing, defending, and the frequency of bullying behavior in classrooms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 40(5), 668–676. <https://doi.org/10.1080/15374416.2011.597090>
- Smith, P. K. (2014). Understanding school bullying: Its nature & prevention strategies. *Understanding School Bullying: Its Nature and Prevention Strategies*. <https://doi.org/10.4135/9781473906853>
- Ten Bokkel, I. M., Roorda, D. L., Maes, M., Verschuere, K. in Colpin, H. (2023). Bullying and Peer Victimization: A Multilevel Meta-Analysis. *School Psychology Review*, 52(2), 110–129. <https://doi.org/10.1080/2372966X.2022.2029218>
- Thornberg, R. in Jungert, T. (2014). School bullying and the mechanisms of moral disengagement. *Aggressive Behavior*, 40(2), 99–108. <https://doi.org/10.1002/AB.21509>
- Volk, A. A., Dane, A. V. in Marini, Z. A. (2014). What is bullying? A theoretical redefinition. *Developmental Review*, 34(4), 327–343. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2014.09.001>
- Volk, A. A., Veenstra, R. in Espelage, D. L. (2017). So you want to study bullying? Recommendations to enhance the validity, transparency, and compatibility of bullying research. *Aggression and Violent Behavior*, 36, 34–43. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.07.003>
- Yang, A., Li, X. in Salmivalli, C. (2016). Maladjustment of bully-victims: validation with three identification methods. *Educational Psychology*, 36(8), 1390–1407. <https://doi.org/10.1080/01443410.2015.1015492>